

Posudek doktorské disertační práce

Mgr. Kristýna Kynclová: Výklady vlivu Západu na Blízký východ, Plzeň 2011,

132 stran.

Hlavním cílem disertační práce magistry Kristýny Kynclové „je diskutovat jednotlivé koncepty zabývající se percepcí vztahu Západu a Východu. Práce má poskytnout kritickou analýzu vztahů obou diskutovaných celků od konce 18. století v závislosti na různých myšlenkových proudech. Úkolem je zmapovat dění v oblasti Blízkého východu a ukázat, jakým způsobem k tomuto dění Západ přistupoval a přispíval, a jak bylo toto interpretováno... Práce předkládá kritické srovnání postkoloniálního proudu a jiných přístupů, přičemž hlavní důraz je kladen na osobnost Edwarda Saida a fenomén orientalismu. Saidova kritika orientalistického konceptu se stává výchozí tezí a je jí tudíž věnována speciální pozornost“ (s. 4) Jedná se bezpochyby o velmi ambiciózní cíl, protože téma je nejen složité k interpretaci, ale rovněž velice široké a kladoucí nároky na skutečně hluboké znalosti dané problematiky. V opačném případě se může stát, že výsledek bude pouhým shrnutím či stručným průřezem, bude příliš popisným a bude trpět absencí jasné a nosné teze. Naneštěstí právě toto jsou nedostatky předkládané práce, která je rozdělena na dvě de facto stejně dlouhé, ale výrazně odlišné části: První z nich (kapitoly 2 a 3, s. 8-65) je věnována prezentaci historického vývoje mezi Osmanskou říší a Evropou od 16. století do konce první světové války a analýze tří klíčových událostí, které dle autorky zásadním způsobem formovaly vztahy Západu a Východu a současně i názory západní společnosti na Orient. Ve druhé části (kapitoly 3-5, s. 66-117) jsou vysvětleny myšlenky nejvýznamnějších osobností, které se věnovaly vztahům Západu a Blízkého východu, především pak Edwarda Saida.

První část má sloužit jako nezbytný úvod do zvolené problematiky. Osobně nesdílím tento autorčin názor a v žádném případě se nedomnívám, že by vzhledem k názvu a vymezení tématu disertační práce musela být věnována celá její polovina popisu historických událostí. Kapitoly 2 a 3 lze totiž stěží nazvat něčím jiným. Pochopil bych přítomnost takto rozsáhlého historického exkurzu snad jen v případě, že

by na něj bylo často odkazováno ve druhé části práce. Tak tomu však není, informace předkládané v první části jsou pak navíc často opakovány v části druhé, například Sykes-Picotova dohoda a její hodnocení Kedouriem, paradoxně více podrobností k vlastní smlouvě je možné najít až ve druhé části. Opakování již jednou řečeného je problém i pro samotnou první část. Celý historický exkurz je pak často zbytečně podrobný, značná část informací postrádá opodstatněnost, například reformní úsilí Muhammada Alího v Egyptě. Autorka zde bohužel prokázala, že není schopna vybrat zásadní informace a vytvořit užitečnou syntézu pro další rozvíjení tématu. Vhodným příkladem častého zabíhání do zbytečných detailů je popis zničení Napoleonovy flotily u egyptských břehů na straně 32: „Expedici narušil překvapivý návrat admirála Nelsona. Další nečekanou záležitostí se stal jeho noční útok na francouzskou flotilu, který proběhl okamžitě po příplutí britského loďstva k zátocce u Abú Qíru z 1. na 2. srpna 1798. Bláhový předpoklad francouzského admirála, že Nelsonova ofenziva proběhne až druhý den ráno, se mu stal osudným.“ (s. 32) Je nutné položit si otázku, čím jsou tyto detaily důležité pro zvolené téma?

Rovněž je na místě vznést dotaz, zda jsou tři klíčové události (kapitola 3) skutečně tak zásadní pro rozvoj myšlení o Orientu v západní společnosti. S Napoleonovou expedicí zcela souhlasím, ale není mi jasné, proč je ve stejné podkapitole věnována značná pozornost Muhammadu Alímu. Činnost tohoto muže byla bezpochyby velmi důležitá pro vztahy mezi evropskými mocnostmi a Osmanskou říší, ale jsem toho názoru, že pro rozvoj západních myšlenkových proudů o Orientu nikoliv. Autorka toto nijak nevysvětluje. Zasazení do celkového kontextu je nedostatečné i pro další dvě vybrané události: Rozvoj Egypta do britské okupace před rokem 1882 a Egypt za britské okupace. K poslednímu bodu je připojena i rozsáhlá pasáž o Lawrencovi z Arábie, aniž by však bylo autorkou jasně vysvětleno, jakým způsobem měl vliv na rozvoj západní myšlení o arabském světě. Pouze na straně 63 jsou jeho aktivity zasazeny do širšího rámce, kdy je řečeno, že díky jeho názorům se „v Británii rozpoutala vlna nevole vůči meziválečné a poválečné blízkovýchodní politice ostrovní velmocí“. Nejkriklavějším příkladem je jedna z podkapitol (3.3.2.5, s. 64-65) nazvaná Komplikovaná osobnost plukovníka Lawrence, kde se na dvou

stranách píše o komplikované osobnosti tohoto muže bez sebemenšího významu pro téma celé disertační práce.

S touto kritikou první poloviny předkládané práce souvisí i problém s vymezením tématu, kdy si čtenář nemůže být jistý, co je vlastně primárním cílem, zda odraz krizí významných událostí na Blízkém východě v pohledu západní společnosti na Orient, nebo spíše komplikovaná koexistence Západu a Východu na nejvyšší, diplomatické, úrovni. Předpokládám, že to první, ovšem pak je tomuto problému v první části věnováno jen velice málo postřehů, navíc většinou se jedná jen názory Edwarda Saída, ve druhé části disertační práce jsou dříve předložená historická fakta reflektována jen minimálně. Po přečtení celého textu mi tak nebylo jasné, jaký byl význam většiny událostí prezentovaných v první části pro vnímání Orientu na Západě. Za významný nedostatek v prezentaci dějinných milníků vztahu Západu a Východu považuji absenci reflexe řeckého povstání v západní společnosti, tedy rozmachu filhelénismu, který byl pro rozvoj západních názorů na Orient daleko důležitější než pozdější názory Evropanů na Muhammada Alího. Tato problematika je pouze nastíněna několika slovy na straně 37, ovšem opět bez zasazení do kontextu. Pokud je cílem práce „poskytnout kritickou analýzu vztahů obou diskutovaných celků od konce 18. století v závislosti na různých myšlenkových proudech“, (s. 4) pak je toto opominutí vážnou chybou, zvláště když autorka tvrdí, že Saíd považoval v souvislosti s vývojem orientalismu za důležité osobnosti evropské spisovatele, například lorda Byrona či Victora Huga (s. 72), jejichž názory byly významnou měrou formovány právě řeckým povstáním. Podobně tomu bylo i u Chateaubrianda či Lamartina, s kterými Saíd na mnoha místech své stěžejní práce polemizuje, což však autorka zcela opomíjí.

Musím bohužel konstatovat, že obě dvě části disertační práce jsou natolik rozdílné a mají spolu tak málo společného, že ničí jednotnou strukturu textu a dělí disertaci na dvě rozdílné a fakticky na sobě nezávislé práce. Nemohu se zbavit dojmu, že první část slouží jen jako prostředek ke zvýšení počtu stran.

Zejména v první části se pak projevuje další výrazný nedostatek, kterým je velmi malé množství použité literatury. Její seznam je jen o málo delší než tři strany,

což je sice ideální rozsah pro práci bakalářskou a ještě přijatelný pro práci diplomovou, ale bohužel příliš malý pro práci disertační. Text je tak napsán na základě studia velmi omezeného počtu zdrojů, což je jasně patrné i z malého počtu jejich citací v poznámkách pod čarou. Ve druhé kapitole je dokonce uveden pouze jediný zdroj, a to až na straně 19. Nabízí se tak otázka, odkud autorka čerpala všechny historické informace, kterých předkládá opravdu hodně. Má je všechny z knihy Eduarda Gombára *Moderní dějiny islámských zemí* citované právě na straně 19? Část věnovaná Muhammadu Alímu (s. 34-39) je zcela bez uvedení zdroje, z kterého autorka čerpala. Nemohu nevyjádřit údiv nad skutečností, že nepoužila alespoň před rokem vydanou monografii *Egypt v době Muhammada Alího*. Tento údiv v žádném případě nepramení ze skutečnosti, že jsem spoluautorem této knihy, ale skutečně pouze z toho, že ji autorka nepoužila, když této osobnosti věnovala tak velkou pozornost. Za velmi nevhodné považuji použití encyklopedie jako regulérního zdroje informací (s. 40).

Velmi omezený počet použitých knih a studií je jasně patrný i z předkládaných informací, kdy se autorka často dopouští zjednodušení či dokonce omylů. Za zjednodušení je možné považovat tradičního tvrzení, že Napoleonovou expedicí do Egypta „chtěla Francie ochromit Velkou Británii a ohrozit její nadvládu v Indii. Přípravovala si půdu k expanzi do Levanty, Mezopotámie, Persie a také do Indie“ (s. 16) Toto nikdy nebyl skutečný cíl invaze a ani nemohl být, již jen kvůli vzdálenosti Egypta od Indie. Není rovněž možné považovat působení několika pruských důstojníků v osmanské armádě ve druhé polovině 30. let 19. století za důkaz toho, že se Prusko touto asistencí začalo aktivně angažovat ve Východní otázce. (s. 19) Jednalo se totiž o záležitost minimálního významu pro Prusko, které se i později drželo stranou zápasu velmocí na Blízkém východě. Pokud bychom přesto tuto misi akceptovali jako důkaz údajné angažovanosti, pak by Prusko vstoupilo do Východní otázky spíše již v roce 1829 prostřednictvím Müfflingovy diplomatické mise v Konstantinopoli. Příliš zavádějícím je rovněž tvrzení, že drinopolským mírem Osmanská říše ztratila Dunajská knížectví. (s. 18) Rusko zde sice zvýšilo svůj vliv, ale tato území zůstala součástí Osmanské říše. Za chybu je pak nutné považovat tvrzení, že na počátku řeckého povstání se „proti povstalcům se postavila Svatá aliance, Rusko, Rakousko i

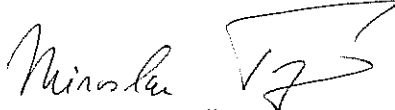
Velká Británie“, (s. 17, také s. 37) protože Velká Británie nikdy nebyla členem Svaté aliance. Chybná je také informace, že po roce 1833 se Velká Británie snažila omezit ruský vliv na Cařihrad. (s. 19) Ve skutečnosti ho chtěla zcela eliminovat v celé Osmanské říši včetně jejího hlavního města. Mírové podmínky mezi Muhammadem Alím a Mahmudem II. v roce 1833 byly definitivně dohodnuty až v květnu, nikoliv v březnu. (s. 38) Zcela absurdní je tvrzení, že Baltalimanská konvence vyvolala druhý egyptský vpád do Sýrie, a tím i druhý turecko-egyptský konflikt (s. 20 a 38) Ve skutečnosti Muhammad Alí tuto smlouvu formálně přijal a viníkem druhého turecko-egyptského konfliktu v roce 1839 byl sultán Mahmut II., který vyslal svoji armádu do Sýrie, která tehdy byla v držení právě Muhammada Alího. Zvláštní je také názor, že v průběhu stejného konfliktu se velmoci „shodly na principu kolektivní pomoci Osmanské říši, což ve svém důsledku vedlo k ospravedlnění kolektivního vměšování do vnitřních záležitostí“. (s. 20) Bezpochyby evropské velmoci měly tendenci ke vměšování a také tak činily, ovšem v tomto případě k tomu došlo s formálním souhlasem osmanského sultána, jenž v této pomoci našel záchranu ve válce s Muhammadem Alím. Zcela mylné je pak tvrzení, že na konci této války ruská diplomacie utrpěla porážku, když byl mocnostmi a Osmanskou říší potvrzen princip uzavření Úžin válečným lodím cizích států. (s. 20) Ve skutečnosti Rusko v tomto období usilovalo právě o toto opatření, tedy aby silnější flotily Velké Británie a Francie nemohly vplouvat do Černého moře. Tato dohoda tak zcela odpovídala ruským zájmům. Proto neobstojí ani tvrzení, že car Mikuláš I. se poté „definitivně přiklonil ke koncepci rozdělení Osmanské říše“. (s. 20) Nepřiklonil se k ní, stejně jako ve 30. letech 19. století neexistovaly dvě koncepce řešení Východní otázky, jak tvrdí autorka, tedy ruská toužící po rozdělení Osmanské říše a britská usilující o její zachování. (s. 20) Obě mocnosti tehdy chtěly tuto říši zachovat. Mikuláš I. na tomto názoru nezměnil nic ani na počátku krymské války, která, oproti autorčině tvrzení na stejné straně, nebyla prvním velkým střetem mezi těmito dvěma koncepcemi řešení Východní otázky. Za chybu je možné považovat i použití výrazu „panovník“ v souvislosti s Muhammadem Alím (s. 35), neboť panovník jasně evokuje nezávislého vládce, kterým tento osmanský hodnostář nikdy nebyl.

Druhá část disertační práce (kapitoly 3-5) obsahuje především prezentaci tezí nejvýznamnějších odborníků na blízkovýchodní problematiku. Naneštěstí se převážně jedná o vysvětlování jejich myšlenek bez náležité komparace. Místo žádoucí analýzy je i druhá polovina disertační práce spíše popisným vysvětlováním s minimálním vlastním přínosem autorky. Například čtvrtá kapitola Edward W. Said a postkoloniální studia je uzavřena podkapitolou (4.2) Postkoloniální studia, která je věnována především názorům Frantze Fantona (s. 79-85). Na samém počátku je sice zmíněno, že Said svojí knihou ovlivnil vznik postkoloniálních studií, ale v souvislosti s Fantonem již o něm není zmínka, tedy není jasné, jaký vliv měl právě na Fantona. Absence takové komparace je zvláštní především s přihlédnutím k výše zmíněné skutečnosti, že vše je obsaženo v jedné kapitole. Teprve v samotném Závěru se autorka pokouší o srovnání jednotlivých myšlenkových proudů a výraznější prezentaci vlastních názorů.

Slohová stránka práce je na dostatečné úrovni, počet gramatických chyb nevybočuje z normálu, jedná se především o problémy s interpunkcí. Pokud mi na jazykovém projevu něco vadilo, pak pouze občasné sklony k hovorovým výrazům, například „šmahem byla zavržena“. (s. 77) Větší výhrady mám k formálním nedostatkům plynoucím z nezvládnutí „řemesla“ či pouhé nepozornosti. V prvním případě se jedná především o neznalost zásad pro citování textu, zejména pak použití uvozovek, například: „hlubší podrobnou studii, jež navzdory svým aktuálním souvislostem zůstává především knihou o kultuře, dějinách a moci a nikoli o blízkovýchodní politice“. (s. 70-71) Absence ucelené formy doslova bije do očí v používání, dle mého názoru zbytečném, tří teček před citovaným textem, viz strana 58: „...být jaksí nenucenější, protože nervózní napětí, způsobené snahou po bezvadnosti je tíživé“. A strana 75: „(...) místními starými civilizacemi bylo možné zatřepat jako obsahem plechovky.“ Formálním prohřeškem je i psaní slova „tamtéž“ v poznámkách pod čarou s malým „t“, protože všechny poznámky pod čarou musí začínat velkým písmenem. Chybou je také umístění čísla k poznámce pod čarou před tečku věty, případně před čárku (s. 34 a 68) Nepozornost autorky je rovněž zřejmá v rozdílném psaní některých termínů, například „Vysoká Porta“ a „Vysoká porta“, „Východní otázka“ a „východní otázka“, „Cařihrad“ a „Konstantinopol“. To samé

platí i pro užití různé formy pro pomlčku mezi daty. (srov. např. s. 11 a 12)
Podobných pochybení je v práci více, byť nad některými je možné přimhouřit oči,
třebaže v disertační práci by se vyskytovat neměly, například na straně 33 nikoliv
v říjnu 1978, ale 1798, na straně 32 v poznámce pod čarou není název knihy v kurzívě.
Nevím, jaký existuje v daném doktorském programu předpis pro odkazování na zdroje
v poznámkách pod čarou, ale přinejmenším zvláště působí nezkracování
opakovaných odkazů na již jednou citované zdroje, jinými slovy častěji citované knihy
a studie jsou stále uváděny celým bibliografickým záznamem.

S přihlédnutím k uvedeným výtkám je nutné říci, že disertační práce magistry
Kristýny Kynclové trpí nedostatkem použité literatury, špatnou strukturou textu,
přílišnou popisností, četnými chybami faktografického i formálního charakteru.
Nepůsobí jako homogenní celek, ale rozpadá se do dvou velice odlišných a málo
propojených částí. Jsem proto přesvědčen, že nespĺňuje nároky kladené na doktorskou
disertační práci, a z tohoto důvodu ji **nedoporučuji k obhajobě**.

PhDr. Miroslav Šedivý, Ph.D.

Katedra historie